

Ustavno sodišče je v postopku odločanja o ustavni pritožbi družbe A. A. A., d.d., Ž., in drugih, ki jih zastopa B. B., njih pa C. C., Č. Č. in D. D., odvetniki v Z., po opravljeni javni obravnavi dne 9. 2. 2000 in 7. 4. 2000, na seji dne 12. julija 2001

o d l o č i l o:

1. Ustavna pritožba E. E., F. F., G. G., H. H., I. I., J. J., K. K. in L. L. zoper sodbo Vrhovnega sodišča št. III Ips 66/99 z dne 16. 9. 1999 v zvezi s sodbo Višjega sodišča v Ljubljani št. Cpg 1073/97 z dne 14. 1. 1999 in s sodbo Okrožnega sodišča v Ljubljani št. VIII Pg 445/96 z dne 9. 7. 1997 se zavrže.

2. Sodba Vrhovnega sodišča št. III Ips 66/99 z dne 16. 9. 1999 se razveljavi in se zadeva vrne Vrhovnemu sodišču v novo odločanje.

O b r a z l o ž i t e v

A)

1. Pritožniki z ustavno pritožbo izpodbijajo v izreku navedeno sodbo Vrhovnega sodišča, s katero je to zavrnilo revizijo zoper sodbo Višjega sodišča in potrdilo sodbo sodišča druge stopnje. Prvostopenjsko sodišče je ugotovilo, da so sklepi skupščine A. A. A. (v nadaljevanju: MKZ ali pritožnica) z dne 29. 7. 1996 pravno neobstoječi. Višje sodišče je spremenilo sodbo sodišča prve stopnje tako, da je ugotovilo, da so izpodbijani sklepi skupščine nični.

2. V ustavni pritožbi pritožniki navajajo, da se je podjetje MKZ preoblikovalo iz podjetja v družbeni lastnini v podjetje v mešani lastnini z izdajo internih delnic na podlagi zakona o družbenem kapitalu (Uradni list SFRJ, št. 84/89 in nasl. – v nadaljevanju: ZDK). Po sklepu o povečanju osnovnega kapitala naj bi bile izdane delnice druge emisije, te pa je Borza vrednostnih papirjev dne 5. 9. 1991 vključila na trg vrednostnih papirjev. Na podlagi tako opravljenih postopkov lastninjenja naj bi bilanca MKZ izkazovala naslednjo strukturo kapitala: družbeni kapital 3,8%, zasebni kapital 95,8%, trajna vloga 0,4%. Družba M., d.d., V. (v nadaljevanju: M.) in z njo povezane družbe naj bi bile konec leta 1995 kupile večinske pakete tako izdanih delnic MKZ.

3. Leta 1995 naj bi bil v podjetju uveden postopek revizije lastninskega preoblikovanja, v katerem je bilo ugotovljeno oškodovanje družbene lastnine. Pobudnice poudarjajo, da ni šlo za oškodovanja po 48. členu zakona o lastninskem preoblikovanju podjetij (Uradni list RS, št. 55/92 in nasl. – v nadaljevanju: ZLPP), temveč za oškodovanja po 48.a členu ZLPP. Tako naj bi zaradi oškodovanja ne prišlo do odliva družbenega kapitala (premoženja) iz podjetja, marveč naj bi bilo le nepravilno prikazano razmerje med zasebnim in družbenim kapitalom. Zato tega oškodovanja družbenega premoženja po mnenju pritožnikov tudi ni mogoče odpraviti z morebitnimi zahtevki MKZ za dodatna vplačila v korist družbenega kapitala, kot naj bi izhajalo iz stališč Vrhovnega sodišča. Poleg tega, da na ta način takšnega oškodovanja družbenega kapitala ne bi bilo mogoče odpraviti, pa naj bi MKZ za takšne zahtevke tudi ne imela nikakršne pravne podlage. S tem v zvezi pritožniki še navajajo, da je bilo v prospektu MKZ ob uvrstitvi delnic na borzo vrednostnih papirjev navedeno opozorilo, da v družbi poteka postopek revizije lastninskega preoblikovanja, ter opozorilo, da se je podjetje preoblikovalo iz družbenega podjetja v delniško družbo v mešani lastnini na podlagi ZDK.

4. Pritožniki nadalje navajajo, da je Agencija za plačilni promet, nadziranje in informiranje (v nadaljevanju: APPNI) podjetju z odločbo z dne 26. 1. 1996 (v nadaljevanju: revizijska odločba) naložila ukrepe za odpravo oškodovanj tako, da opravi uskladitev lastninskih razmerij in pravnih poslov ter s knjiženji v poslovnih knjigah izkaže družbeni kapital v ugotovljeni višini in to upošteva pri pripravi programa lastninskega preoblikovanja. Revizijska odločba naj bi se izvršila na podlagi sklepa APPNI o dovolitvi izvršbe z dne 15. 3. 1996. S to izvršitvijo revizijske odločbe se je v bilanci vzpostavila lastniška struktura tako, da je družbeni kapital znašal 66,7%, zasebni kapital 33% in trajna vloga 0,3%. Da je bila s tem izvršena revizijska odločba in da je bilo odpravljeno oškodovanje družbene lastnine, naj bi izhajalo tudi iz uradnega zaznamka APPNI in iz izjave Družbenega pravobranilca samoupravljanja z dne 2. 12. 1995.

5. Do nove strukture delniškega kapitala je po navedbah pritožnikov poleg ustreznih vknjižb prišlo z izdajo novih delnic v korist družbenega kapitala. Na podlagi tako spremenjene lastniške strukture kapitala je skupščina MKZ dne 21. 3. 1996 sprejela sklep, s katerim je ugotovila spremenjena kapitalska razmerja in potrdila novo lastniško strukturo, dne 29. 7. 1996 pa je sprejela program lastninskega preoblikovanja. Obakrat je bila pri glasovanju in pri ugotavljanju izida glasovanja na skupščini upoštevana nova, to je z ugotovitvami APPNI usklajena, lastniška struktura. Zoper sklepe skupščine MKZ z dne 29. 7. 1996 je M. kot delničar vložila tožbo na ugotovitev njihove ničnosti in v sodnem postopku uspela. Sama odločba APPNI, s katero so bila podjetju naložena določena knjiženja v knjigovodstvu, namreč po mnenju M., ki naj bi mu bila pritrdila tudi sodišča, še ni odpravila oškodovanja družbene lastnine, zlasti pa ni razrešila premoženjskopravnih in civilnopravnih (upravljaljskih) razmerij v smislu vzpostavitve nove lastniške strukture v kapitalu podjetja. Ta vprašanja naj bi se po stališču Vrhovnega sodišča lahko razrešila le tako, da bi ustrezne sklepe sprejemala skupščina v sestavi, ki je odražala rezultat opisanega oškodovanja družbenega kapitala. Takšno lastniško strukturo naj bi bilo po stališču Vrhovnega sodišča v skladu z določbo 184. člena zakona o gospodarskih družbah (Uradni list RS, št. 30/93 in nasl. – v nadaljevanju: ZGD) mogoče spremeniti le z ustrezno spremembo statuta, ki pa bi jo lahko izglasovali le delničarji v razmerju, kakršno je veljalo pred to spremembo. Odpravo oškodovanja družbene lastnine ter vzpostavitev nove lastniške strukture v kapitalu podjetja naj bi bilo po mnenju Vrhovnega sodišča treba doseči sporazumno z okoriščenimi osebami (delničarji) – če do sporazumov ne bi prišlo, pa v ustreznih postopkih. Te bi morala začeti MKZ sama ali pa družbeni pravobranilec.

6. Pritožniki nasprotujejo takšnim stališčem Vrhovnega sodišča. MKZ naj bi bila družba v mešani lastnini, za katero so do olastninjenja družbenega kapitala veljale določbe 585. in 579. člena ZGD. Zahtevati, naj o odpravi oškodovanja družbene lastnine na škodo zasebnega kapitala odloča zasebni kapital, ki izvira ravno iz oškodovanja družbene lastnine, bi pomenilo zanikanje ZLPP kot legis specialis v razmerju do ZGD. V postopku lastninskega preoblikovanja in odprave oškodovanja družbenega premožanja naj bi tudi ne bilo mogoče reševati vprašanj zatrjevanega oškodovanja poznejših pridobiteljev delnic MKZ, med drugim tudi zato, ker naj bi se bile delnice MKZ na borzi obrnile (torej zamenjale lastnike) že več kot enajstkrat.

7. Izpodbijane sodbe pa naj bi onemogočale zaključek lastninskega preoblikovanja MKZ. Kot rečeno, je med spornimi sklepi skupščine MKZ tudi sklep o lastninskem preoblikovanju podjetja. Glede programa lastninskega preoblikovanja pa naj bi bilo že odločilo ustavno sodišče z odločbo št. Up-314/97 z dne 17. 6. 1997, pravilno 17. 6. 1998 (OdlUS VII, 228), s katero je ugotovilo, da je program lastninskega preoblikovanja odobren in da se je na njegovi podlagi pri pritožnici MKZ lastninsko preoblikovanje začelo. Potrjeni program lastninskega preoblikovanja pa da implicira tudi soglasje k uskladitvi lastninskih razmerij po 45. členu ZLPP – kar pomeni, da se učinki odločbe ustavnega sodišča raztezajo tudi na razmerje, ki je bilo predmet spora v postopkih, v katerih so bile izdane izpodbijane sodne odločbe. Izpodbijane odločbe naj bi bile tako v nasprotju z navedeno odločbo

ustavnega sodišča, saj naj bi proglašale program lastninskega preoblikovanja za ničen. Sodišča naj bi se bila do odločbe ustavnega sodišča, na katere vsebino se je MKZ sklicevala ves čas pravnega postopka, ne opredelila oziroma je v zvezi s tem vprašanjem le Višje sodišče odgovorilo, da na obrazložitve odločb ustavnega sodišča ni vezano.

8. Po mnenju pritožnikov so jim bile s tem kršene ustavne pravice iz 2. člena (načelo pravne države), iz 22. člena (pravica do enakega varstva), iz 23. člena (pravica do sodnega varstva), iz 26. člena (pravica do povračila škode) in iz 33. člena (pravica do zasebne lastnine).

9. Vrhovno sodišče na ustavno pritožbo ni odgovorilo, pač pa se je v spor vključila družba DZS, d.d., U. (v nadaljevanju DZS ali nasprotni udeleženec), za katero je bilo v postopku kot nesporno ugotovljeno, da je pravna naslednica družbe M., ki je bila v pravdi tožeča stranka.

10. Nasprotni udeleženec je predvsem nasprotoval stališčem pritožnikov glede pravnih učinkov revizijske odločbe APPNI, glede načina domnevne odprave ugotovljenih oškodovanj družbenega premoženja in tudi glede učinkov odločbe ustavnega sodišča št. Up-314/97.

11. Glede pravnih učinkov revizijske odločbe APPNI in načina, kako naj bi bila MKZ odpravila oškodovanja družbenega kapitala, nasprotni udeleženec navaja, da so se še tudi po uveljavitvi zakona o podjetjih (Uradni list SFRJ, št. 77/88 in nasl. – v nadaljevanju: ZP) uporabljale določbe 242. do 274. člena zakona o združenem delu (Uradni list SFRJ, št. 53/76 in nasl. – v nadaljevanju: ZZD), ki so urejale zahtevke iz naslova oškodovanja, to je po stališču nasprotnega udeleženca "neupravičenih obogatitev" na račun družbenih sredstev. Dejanski stanovi takšnih oškodovanj naj bi (civilno)pravno predstavljali neupravičene pridobitve ali povzročitev škode z nedopustnimi ravnanji. Posledice neupravičene pridobitve zaradi ničnosti pravnih poslov pa naj bi se presojale po določbah 104. člena ZOR, ne pa po ZLPP. Okoriščeni delavci, na katere so bile v določenem delu neutemeljeno prenesene interne delnice, naj bi bili zaradi ničnosti takšnih poslov dolžni te delnice vrniti nenominiranemu družbenemu kapitalu. Ker pa takšna vrnitev (zaradi prodaje tretjim) ni več mogoča, bi morali okoriščenci po stališču nasprotnega udeleženca vrniti denarno nadomestilo po vrednosti na dan izdaje sodne odločbe. Z odpravo oškodovanja, kakršno uveljavljajo pritožniki, bi DZS, ki je pozneje pod tržnimi pogoji pridobila delnice, izgubila dve tretjini vrednosti teh delnic, s čimer bi bila njej kršena ustavna pravica do zasebne lastnine po 33. členu ustave. V zvezi s tem je nasprotni udeleženec ponudil tudi izračune o višini okoriščenja na eni in oškodovanja na drugi strani. Pravilnosti teh izračunov so pritožniki oporekali in navajali svoje, drugačne izračune. Nasprotni udeleženec oziroma njegov pravni prednik naj bi tudi ne imel možnosti, da kot udeleženec sodeluje v upravnih postopkih, v katerih so bile izdane odločbe, ki naj bi sedaj neposredno vplivale na njegov pravni položaj – sodišče naj bi mu tudi ne priznalo pravnega interesa za izpodbijanje odločbe Agencije za revidiranje lastninskega preoblikovanja podjetij (v nadaljevanju: ARLPP), češ da mu je bilo z njo naloženo samo računovodsko izkazovanje višine družbenega kapitala v poslovnih knjigah. Če bi se ustavno sodišče postavilo na pravna stališča, ki jih ponujajo pritožniki, bi bile nasprotnemu udeležencu kršene tudi pravica do enakega varstva pravic (22. člen ustave) in pravica do sodnega varstva (23. člen ustave).

12. Nadalje je po stališču nasprotnega udeleženca posledica sklepa o prisilni izvršitvi odločbe ARLPP le sprememba knjiženj v internih knjigovodskih evidencah MKZ. Takšne preknjižbe pa da ne predstavljajo nikakršnega pravnega dejstva, ki bi učinkovalo samo po sebi: vsaka vknjižba mora imeti za podlago ustrezno pravno dejstvo in pomeni samo njegov izkaz oziroma posvedočenje. Tudi če je MKZ, sledeč odločbi revizijskega organa, v svojih izkazih prikazala drugačno udeležbo družbenega kapitala v celotnem kapitalu podjetja, naj bi se po mnenju nasprotnega udeleženca s tem pravna razmerja

oziroma pravice, ki so za delničarje nastale z izdajo delnic, ne spremenile. Odpravo posledic oškodovanja bi zagotovila šele uveljavitev ustreznih obogatitvenih zahtevkov. Revizijska odločba naj bi po povedanem ne imela oblikovalnih učinkov, bi pa imela v morebitnih sodnih sporih pomembno dokazno moč javne listine, ki bi izkazovala vrsto in višino oškodovanja.

13. Prav tako zmotno pa naj bi bilo stališče pritožnikov, da je o spornem razmerju že pravnomočno, in drugače kot pozneje sodišča v izpodbijanih sodbah, odločilo ustavno sodišče z odločbo št. Up-314/97. Nasprotni udeleženec predvsem navaja, da sam (oziroma njegov pravni prednik M.) ni bil stranka v navedenem postopku pred ustavnim sodiščem. Glede na to se skladno s pravili o subjektivnih mejah pravnomočnosti učinki navedene odločbe ne morejo raztezati na spor, ki je predmet tega postopka. Tudi predmet spora v obeh postopkih je različen, zato tudi po objektivnem kriteriju ni mogoče trditi, da je o sporu že enkrat (drugače) odločilo ustavno sodišče. Nasprotni udeleženec v zvezi s tem posebej opozarja, da ustavno sodišče pri odločanju v navedeni zadevi ni upoštevalo dejstva, da so bile delnice, izdane v postopku, v katerem je prišlo do oškodovanja družbenega kapitala, v pravnem prometu, in da v času, ko je bilo treba oškodovanje odpraviti, njihovi imetniki niso bili okoriščenci iz postopka lastninjenja.

14. Nasprotni udeleženec v zvezi s trditvami pritožnikov, da so bili z ustreznimi navedbami v prospektu morebitni kupci delnic opozorjeni na tveganja, navaja, da investitor praviloma ne more sprejeti drugega tveganja kot tveganje, da bo donosnost naložbe manjša od pričakovane. Ne more pa sprejemati tveganja glede spremembe lastništva. Vsekakor pa tudi v zvezi z napovedano revizijo investitorji v prospektu niso bili opozorjeni na tveganje, ki se je pozneje uresničilo: prospekt je opozarjal na revizijo po 48. členu ZLPP, investicija pa naj bi bila izgubila dve tretjini svoje vrednosti zaradi odprave oškodovanj, ki so bila storjena po 48.a členu ZLPP.

B)–I

15. Ustavno sodišče je s sklepom z dne 23. 12. 1999 ustavno pritožbo sprejelo v obravnavo in zadržalo izvrševanje izpodbijanih odločb.

16. Ustavno sodišče je v zadevi opravilo javno obravnavo dne 9. 2. 2000 in 7. 4. 2000.

17. Ustavni pritožniki – fizične osebe – niso bili stranke v pravnem postopku, v katerem so bile izdane izpodbijane sodbe. V ustavni pritožbi tudi ne navajajo, da bi jim bila protipravno onemogočena udeležba v postopkih oziroma, da bi jim bila s tem, ko se postopka niso udeleževali, kršena kakšna ustavna pravica. Vprašanje, ali je bila v spornem razmerju pravilno tožena samo MKZ, se v celotnem postopku pred sodišči in tudi pred ustavnim sodiščem ni zastavilo. Pravni učinek izpodbijanih odločb se torej na tiste ustavne pritožnike, ki niso bili stranke v pravnem postopku, ne razteza, zato z izpodbijanimi odločbami tudi niso mogle biti kršene njihove ustavne pravice, na katere se sklicujejo. Zato je ustavno sodišče ustavno pritožbo teh pritožnikov zavrglo (1. točka izreka). Dejstvo, da je pred tem ustavno pritožbo (implicitno tudi teh ustavnih pritožnikov) sprejelo v obravnavo (sklep z dne 23. 12. 1999), ne predstavlja ovire za takšno odločitev, saj ustavno sodišče na obstoj procesnih predpostavk pazi ves čas postopka.

18. Pač pa je ustavno sodišče že večkrat odločilo, da so nosilci človekovih pravic in temeljnih svoboščin tudi pravne osebe – razen v primerih, ko je narava in vsebina posamezne pravice že pojmovno lahko vezana samo na fizične osebe. Pravice, na katere se v ustavni pritožbi sklicuje MKZ, ki je bila stranka v pravdi, uživajo glede na njihovo naravo tudi pravne osebe, zato je ustavno sodišče njeno pravočasno ustavno pritožbo meritorno presoјalo.

B)–II

19. Ustavno sodišče ni instanca rednemu sodstvu. Zato v postopku ustavne pritožbe zoper posamične akte ne more presojati njihove pravilnosti oziroma zakonitosti samih po sebi. Skladno s šesto alineo prvega odstavka 160. člena ustave presoja ustavno sodišče v postopku ustavne pritožbe le, ali so bile z izpodbijanim aktom pritožniku kršene človekove pravice in temeljne svoboščine.

20. Člen 2 ustave določa, da je Slovenija pravna in socialna država. Ta določba ne ureja nobene specifične človekove pravice, zato v postopku ustavne pritožbe ustavnemu sodišču ni bilo treba presojati utemeljenosti pritožničnih navedb, da so bile z izpodbijanimi sodnimi odločbami kršene določbe 2. člena ustave.

21. Člen 23 ustave določa, da ima vsakdo pravico, da o njegovih pravicah in dolžnostih ter o obtožbah proti njemu brez nepotrebne odlašanja odloča neodvisno, nepristransko in z zakonom ustanovljeno sodišče. Drugi odstavek pa daje tako imenovano pravico do naravnega sodnika. Pritožnica ne navaja, na kakšen način naj bi ji bila kršena ustavna pravica iz 23. člena ustave. Ustavno sodišče samo takšne kršitve tudi ni našlo: v sporu so odločala tri z zakonom ustanovljena sodišča – pritožnica pa ni podala nobene navedbe, ki bi lahko ustvarila dvom o njihovi neodvisnosti oziroma nepristranosti: samo pritožnično nezadovoljstvo z odločitvami sodišč ne more utemeljiti navedb o kršitvi te ustavne pravice.

22. Pritožnica nadalje uveljavlja kršitev 26. člena ustave. Ta daje vsakomur pravico do povračila škode, ki mu jo v zvezi z opravljanjem službe ali kakšne druge dejavnosti državnega organa ... s svojim protipravnim ravnanjem stori oseba ali organ, ki takšno službo ali dejavnost opravlja. Ustavna pritožnica ne navaja, kateri organ, s kakšnim protipravnim ravnanjem in kakšno škodo naj bi ji bil povzročil. Če je mogoče njeno sklicevanje na 26. člen ustave razumeti kot stališče, da ji zaradi zatrjevane nepravilnosti izpodbijanih odločb nastaja protipravna škoda, ustavno sodišče le opozarja, da na ta način z ustavno pritožbo ni mogoče uspešno izpodbijati odločbe Vrhovnega sodišča, s katero stranka ni zadovoljna. Če bi ustavno sodišče sprejelo takšno logiko, bi se odprla pravna pot za to, da bi lahko vsaka stranka v vsakem pravnem postopku zahtevala od ustavnega sodišča, naj presoja golo pravilnost in zakonitost vsake odločbe, kar bi spremenilo ustavno sodišče v novo, zadnjo, praviloma četrto instanco v pravnem postopku. To pa bi bilo v nasprotju z njegovo funkcijo, kot je glede presoje ustavnosti posamičnih aktov določena v šesti alineji prvega odstavka 160. člena ustave.

23. Tudi zatrjevane kršitve 33. člena ustave pritožnica ne utemeljuje drugače kot z navedbo, da so z izpodbijanimi sodnimi odločbami, ki jih šteje za napačne in nezakonite, prizadeti njeni močni premoženjski interesi. Člen 33 ustave zagotavlja pravico do zasebne lastnine. Vendar tudi morebitna napačna odločitev sodišča v premoženjskem sporu sama po sebi praviloma še ne pomeni posega v ustavnopravno varovano pravico do zasebne lastnine. Z drugačnim stališčem bi namreč ustavno sodišče v premoženjskih sporih presojalo vsakršno morebitno nepravilnost sodnih odločb in tudi na ta način privzelo vlogo in pristojnosti, ki jih po ustavi nima. Te z ustavo določene omejitve pristojnosti ustavnega sodišča glede preizkusa sodnih odločb, izdanih v okviru rednih sodnih postopkov, ni mogoče enostavno obiti s tem, da bi kakšno ustavno pravico razlagali tako široko, da bi vsaka nezakonitost sodne odločbe, tudi če je predmet spora ravno ustavna pravica, že sama po sebi utemeljevala sklep o kršitvi te ustavne pravice. Za izkazanost kršitve pravice do zasebne lastnine po 33. členu ustave torej v ustavni pritožbi ne zadošča izkaz, da naj bi bila sodba, ki posega v lastninsko pravico, v nasprotju z zakonom. Za kršitev te pravice gre praviloma le v primeru, če je sodišče oprlo odločitev na kakšno pravno stališče, ki je z vidika obravnavane ustavne pravice nesprejemljivo. Povedano še drugače: tudi morebiti napačna odločitev sodišč v premoženjskem sporu bi pomenila kršitev ustavne pravice pritožnice

(še)le, če bi temeljila na takšni razlagi zakona, katere vsebine ne bi mogel uveljaviti niti zakonodajalec – ne da bi pri tem sam kršil ustavo. Takšnih kršitev zakona pritožnica sodišču niti ne očita, zato v tej ustavni pritožbi tudi s sklicevanjem na kršitev pravice iz 33. člena ustave ni mogla uspeti.

B)–III

24. Pač pa mora biti v postopku pred sodiščem in pred drugimi državnimi organi, ki odločajo o njegovih pravicah, dolžnostih in pravnih interesih, vsakomur zagotovljeno enako varstvo njegovih pravic. Tudi ta pravica stranki ne daje ustavno zagotovljene pravice do zakonite in pravilne sodne odločitve. Zato v okviru pravice iz 22. člena ustave ustavno sodišče ne presoja pravilnosti in zakonitosti odločitev samih po sebi. Po ustaljeni praksi ustavnega sodišča pravica iz 22. člena ustave stranki med drugim zagotavlja pravico do vsebinsko polnega dialoga s sodiščem: sodišče mora prepričljivo (v tem okviru ne nujno tudi pravilno) odgovoriti na vse relevantne navedbe stranke in argumentirati svoja pravna stališča.

25. V zvezi z zatrjevano kršitvijo pravice iz 22. člena ustave se je v sporni zadevi zastavilo predvsem vprašanje, ali je pritožnica od sodišč dobila odgovore na vse navedbe o vprašanjih, ki so relevantna za pravilno odločitev v tem sporu.

26. Predmet spora je bila (ne)veljavnost – pravni obstoj oziroma ničnost – sklepov skupščine MKZ z dne 29. 7. 1996. Za pravilno rešitev spora so morala sodišča prepričljivo in tako, da so se opredelila do vseh relevantnih navedb strank v zvezi s tem, odgovoriti na vprašanje, kdo so bili dne 29. 7. 1996 nosilci glasovalnih pravic na skupščini MKZ. Pritožnica je med drugim ves čas zatrjevala, da je bilo o tem vprašanju že pravnomočno – in drugače, kot so na koncu odločila sodišča

– odločeno z revizijsko odločbo APPNI z dne 26. 1. 1996, s sklepom ustavnega sodišča št. U-I-153/97 z dne 19. 6. 1997 (OdiUS VI, 94) in z odločbo ustavnega sodišča št. Up-314/97. V ustavni pritožbi pa izrecno navaja, da se sodišča do teh njenih navedb niso opredelila.

27. Kadar je odločitev v pravdi odvisna od predhodne rešitve vprašanja, ali obstaja kakšna pravica ali pravno razmerje, pa o njem še ni odločilo sodišče ali kakšen drug pristojen organ, lahko sodišče samo reši to vprašanje (12. člen zakona o pravdnem postopku, Uradni list SFRJ, št. 4/77 in nasl. – v nadaljevanju: ZPP77). Če je o takšnem vprašanju (drugo) sodišče ali kakšen drug pristojen organ že odločil, je torej sodišče na to odločitev vezano. Pritožnično stališče, da je pravno vprašanje, kakšna so pravilna lastniška razmerja v MKZ, predhodno vprašanje, od katerega rešitve je odvisna tudi rešitev v spornem razmerju, in da je bilo o tem pravnem vprašanju odločeno že z dvema odločbama (APPNI in ustavnega sodišča), je glede na navedeno relevantno – takšno, da mora nanj sodišče odgovoriti bodisi tako, da ga potrdi in upošteva bodisi tako, da ga argumentirano ovrže – ali pa vsaj prepričljivo utemelji, zakaj vprašanja, ki jih zastavlja takšno stališče, niso pomembna in jih sodišču ni treba razrešiti.

28. V postopku pred prvostopenjskim sodiščem se je pritožnica (tedaj toženka) lahko sklicevala le na odločbo APPNI in na sklep ustavnega sodišča v zadevi št. U-I-153/97. Prvostopno sodišče se je glede učinkovanja navedenih odločb na predmet spora opredelilo s stališčem, da “na predložene odločbe drugih organov in ustavnega sodišča to sodišče ni bilo vezano, saj ne vsebujejo odločitve o vprašanjih, ki bi imela naravo predhodnega vprašanja v tem sporu. V vsakem primeru pa je lahko sodišče vezano le na izrek pravnomočnih odločb drugih pristojnih organov oziroma le na izrek odločbe ustavnega sodišča, ne pa tudi na njihovo obrazložitev”. Ne glede na to se v nadaljevanju prvostopenjsko sodišče opredeli tudi do nekaterih delov obrazložitve navedenega sklepa ustavnega sodišča in utemeljuje, zakaj

naj bi iz navedenega sklepa ne izhajalo stališče ustavnega sodišča, da so bila oškodovanja družbenega kapitala odpravljena. Prvostopenjsko sodišče na 15. strani sodbe tudi izrecno – vendar drugače kot poznejša odločba ustavnega sodišča št. Up-314/97 – ugotavlja in utemeljuje, zakaj sama odločba APPNI in njena izvršitev ni mogla spremeniti pritožnične lastniške strukture. Prvostopenjska sodba pa konča s sklepom, da so ukrepi, s katerimi se lahko zagotovi ustrezna lastniška struktura “v vsakem primeru ... ukrepi, ki zmanjšujejo dosedanja članska in upravljska upravičenja obstoječih delničarjev, zato so le delničarji tisti, ki so pristojni na skupščini odločiti o tem, ob kakšnih pogojih in na kakšen način so se pripravljene odpovedati delu svojih upravičenj, izhajajočih iz njihovih delnic in določb statuta.” ustavno sodišče že tu opozarja na bistveno pomanjkljivost in nelogičnost tega sklepa, na katero opozarja tudi pritožnik, pa nanjo sodišča niso odgovorila. Sodišče namreč prezre, da poleg delničarjev, katerih upravičenja so prevelika in jih je treba zmanjšati, obstaja še “delničar” (družbeni kapital), katerega upravičenja so premajhna in jih je z istimi ukrepi treba povečati. Res je, da so le delničarji pristojni na skupščini odločiti o tem, na kakšen način je treba uskladiti obseg upravičenj, vendar moči vpliva na to odločitev ni mogoče določiti na podlagi napačne razporeditve deleža glasovalnih upravičenj.

29. V postopku pred drugostopenjskim sodiščem je pritožnica že razpolagala z odločbo ustavnega sodišča št. Up-314/97. Nanjo se je tudi sklicevala in zatrjevala, da iz nje izhaja, da so bila z izvršitvijo odločbe APPNI odpravljena vsa oškodovanja družbene lastnine. Višje sodišče pa s tem pritožničnim ugovorom opravi z ugotovitvijo, da pritožbeno sodišče “na obrazložitve odločb ustavnega sodišča ni vezano” in da so bile “odločbe ustavnega sodišča izdane v postopku ustavnih pritožb, ki s predmetno pravdo niso v neposredni zvezi”.

30. Vrhovno sodišče pa se z vprašanjem, koliko navedene odločitve ustavnega sodišča vplivajo na sporno razmerje, ki ga je reševalo, sploh ni ukvarjalo. V zvezi z odločbo ustavnega sodišča navaja le, da je ustavno sodišče pri odločanju o zadevi št. Up-314/97 očitno imelo pred očmi le situacijo, kot bi ostalo pri prvi prodaji internih delnic s popustom notranjim delničarjem. Iz odločbe Vrhovnega sodišča bi se dalo razumeti, da se pri odločanju o veljavnosti sklepov skupščine MKZ niti ni spraševalo o tem, kakšna je bila na dan skupščine pravilna lastniška struktura MKZ, marveč je v tem sporu skušalo reševati tudi vprašanja zatrjevanega oškodovanja DZS oziroma njenega pravnega prednika. Takšno stališče sicer implicira tudi stališče, da niti revizijska odločba APPNI niti odločba ustavnega sodišča nista pomembni za razrešitev tega spora. Vendar sodišče na izrecne navedbe strank ne more “odgovarjati” na način, iz katerega stranke lahko le posredno sklepajo, da njihove navedbe pač niso bile relevantne.

31. Že samo to, da se (z izjemo prvostopenjskega sodišča, ki se je delno opredelilo do prvega sklepa) sodišča sploh niso opredeljevala do tega, kakšen vpliv imata na odločitve o razporeditvi glasovalnih upravičenj navedeni odločitvi ustavnega sodišča, predstavlja kršitev 22. člena ustave.

32. Ustavno sodišče je v odločbi št. Up-314/97 med drugim ugotovilo naslednje:

– šteje se, da je Agencija za prestrukturiranje in privatizacijo Republike Slovenije odobrila Program lastninskega preoblikovanja MKZ (izrek odločbe);

– z izvršitvijo odločbe revizijskega organa so bila pri pritožnici odpravljena vsa oškodovanja družbene lastnine, kar je ugotovil tudi revizijski organ in s čimer je soglašal tudi Družbeni pravobranilec (40. točka obrazložitve odločbe).

33. Ugotovitev, da so bila in utemeljitev, zakaj so lahko bila (točki 40 in 38 obrazložitve v odločbi št. Up-314/97) vsa oškodovanja družbene lastnine odpravljena z izvršitvijo ustreznih knjiženj in z izdajo dodatnih delnic v korist družbenega kapitala, logično

pomeni tudi, da je družbeni kapital na podlagi tako izdanih delnic pridobil ustrezen delež upravljalnih pravic. Vrhovno sodišče pa to logično posledico navedenih ugotovitev zanemari, ko zahteva, naj skupščina MKZ sprejema sklep – med drugim tudi o lastninskem preoblikovanju – z upoštevanjem glasovalnih upravičenj v razmerju, kakršno je obstajalo pred izvršitvijo odločbe revizijskega organa. Vrhovno sodišče sicer navaja, da s knjiženji v bilanci oškodovanje družbene lastnine še ni bilo odpravljeno, ker da z njim MKZ ni bilo vrnjeno, kar naj bi bilo zaradi nezakonitih ravnanj odšlo iz družbene lastnine. Ta ugotovitev pa je v direktnem nasprotju s tem, kako oškodovanja in možnosti za njihovo odpravo opisuje ustavno sodišče zlasti v točki 38 obrazložitve navedene odločbe. Nadalje naj bi bil izvedeni način odprave oškodovanja družbene lastnine po stališču Vrhovnega sodišča sprejemljiv samo v primeru, če bi ostalo pri prodaji internih delnic s popustom notranjim delničarjem – samo v tem primeru bi zmanjšanje nominalne vrednosti pomenilo, da notranji delničarji nimajo več koristi, ki so si jo pridobili z nakupom s popustom prodanih internih delnic. Samo takšno situacijo naj bi bilo po mnenju Vrhovnega sodišča imelo pred očmi tudi ustavno sodišče. To stališče Vrhovnega sodišča je v direktnem nasprotju z vsebino navedene odločbe ustavnega sodišča: že iz odločb Ministrstva za ekonomske odnose in razvoj in APPNI, ki sta bili predmet ustavnosodne presoje v navedenem postopku, je bilo jasno razvidno, da so “notranji delničarji” delnice prodajali. Iz navedene odločbe ustavnega sodišča je jasno razvidno, da je bilo to dejstvo ustavnemu sodišču ves čas znano in ga je upoštevalo pri svoji odločitvi. Tako je iz točke 11 obrazložitve navedene odločbe razvidno, da so bile delnice vključene na trg vrednostnih papirjev in so kotirale od 5. 9. 1991 do 29. 5. 1996. Tudi iz točke 11 obrazložitve sklepa št. U-I-153/97 je jasno razvidno, da je bilo ustavnemu sodišču že tedaj znano in da je moralo upoštevati dejstvo, da poleg notranjih obstajajo tudi zunanji delničarji.

34. Navedeni nosilni razlogi izpodbijane sodbe Vrhovnega sodišča puščajo brez odgovora še vrsto vprašanj, ki jih je zastavil ustavni pritožnik že med pravdo in so bistvena za pravilno odločitev. Tako je ustavni pritožnik ves čas trdil, da je APPNI ugotovila samo oškodovanja, ki po svoji vsebini niso predstavljala zmanjševanja premoženja MKZ, temveč le upoštevanje premajhnega deleža družbenega kapitala in iz njega izhajajočih upravičenj. Vrhovno sodišče ni zadovoljivo razložilo, zakaj bi z ustreznimi knjiženji in njihovim upoštevanjem ob glasovanju tega oškodovanja ne bilo mogoče odpraviti. Zlasti ni nobene prepričljive utemeljitve, zakaj so bila lahko samo knjiženja in izdaja dodatnih delnic v korist družbenega kapitala ustrezen način za odpravo istovrstnih oškodovanj pri N. N. N. in pri O. O. O., ne pa tudi v primeru MKZ. Stališče Vrhovnega sodišča je mogoče razumeti tako, da se mora v postopku lastninjenja MKZ odpraviti tudi oškodovanje investitorjev – o čemer sicer tečejo posebne pravde. Če se je Vrhovno sodišče odločilo, da v pravdi o veljavnosti sklepov skupščine v enem zamahu – skupaj z uskladitvijo upravljalnih upravičenj, nastalih v postopku lastninskega preoblikovanja, rešuje tudi domnevna oškodovanja, ki so nastala na podlagi poznejšega (obligacijsko)pravnega prometa z delnicami, ki so odražale zasebni kapital, bi moralo jasno povedati, kakšno je razmerje med specialnimi določbami členov 45 in 48 do 50 ZLPP, katerih namen je ščititi družbeno lastnino, in določbami ZZD (270. člen) oziroma ZOR o neupravičenih pridobitvah. Moralo bi tudi utemeljiti, kako je mogoče vzporedno v celoti odpraviti obe vrsti oškodovanja. Predvsem ni prepričljivega odgovora na pritožnikova opozorila, da ni jasno, kako naj bi okoriščenci izglasovali odpravo oškodovanja družbenega kapitala v svojo škodo – na skupščini, kjer bi sicer (oškodovani) večinski (66,7%) družbeni kapital imel le 3,8% glasov. Vprašanje bi se lahko glasilo tudi takole: ali se lastniki zasebnega kapitala (ki naj imajo po stališču sodišč do spremembe statuta večinski – 95,8% delež glasov) poravnajo glede vprašanja, kako odškodovati družbeni kapital? Poleg tega korist, ki so jo pridobili upravičenci iz notranjega lastninjenja (in predstavlja oškodovanje družbenega kapitala), ni ista, vsekakor pa ne enako velika, kot korist, ki naj bi jo bili notranji delničarji pridobili iz pravnega posla prodaje delnic. V posebni luči se ta problem pokaže ob upoštevanju dejstva, da so se od njihove izdaje delnice “obrnile” že več kot enajstkrat (po navedbi pritožnika) oziroma 3,95 krat – kot to navaja nasprotni udeleženec. Pa tudi, če bi bilo na način, kot ga navaja Vrhovno sodišče, vrednostno mogoče “vrniti” družbenemu kapitalu

to, za kar naj bi bil prikrajšan, s takšnimi dodatnimi vplačili ne bi bilo mogoče vzpostaviti razmerja, to je strukture med družbenim in zasebnim kapitalom, kakršno je bilo potrebno vzpostaviti glede na odločbo APPNI. Če so se sodišča postavila na stališče, da se v sporu o veljavnosti glasovanja na navedeni skupščini rešuje tudi vprašanje oškodovanja kupcev delnic, bi se morala končno opredeliti tudi do navedbe pritožnice o tem, da so bili kupci seznanjeni z rizikom zaradi napovedane revizije lastninskega preoblikovanja.

35. Odločbe sodišč, ki ne vsebujejo prepričljivih odgovorov na vsa navedena vprašanja – ne glede na to, ali so pravilne ali ne – kršijo pritožniku njegovo pravico do enakega varstva pravic iz 22. člena ustave. Zato je ustavno sodišče izpodbijano sodbo Vrhovnega sodišča razveljavilo in vrnilo zadevo temu sodišču v novo odločanje.

C)

36. Ustavno sodišče je sprejelo to odločbo na podlagi prvega odstavka 59. člena zakona o ustavnem sodišču (Uradni list RS, št. 15/94 – ZUstS) v sestavi: predsednik Franc Testen ter sodnice in sodniki dr. Janez Čebulj, dr. Zvonko Fišer, Lojze Janko, Milojka Modrijan, dr. Mirjam Škrk, dr. Lojze Ude in dr. Dragica Wedam-Lukić. Prvo točko izreka je sprejelo soglasno, drugo točko izreka pa s šestimi glasovi proti dvema. Proti sta glasovala sodnik Fišer in sodnica Modrijan, ki je dala odklonilno ločeno mnenje. Pritrdilno ločeno mnenje je dal sodnik Testen.

Št. Up-314/99-38
Ljubljana, dne 12. julija 2001.

Predsednik
Franc Testen l. r.